

Історичні етапи становлення музичної освіти у Вінниці (XVI – XIX століття)

Музична освіта – вагома частина культури країни. Нинішній період стрімких реформ у цій сфері вимагає глибокого вивчення фундаментальних засад появи різних форм, структур та напрямків освіти у минулому, щоб спиратись на найкращі здобутки і не повторювати помилок попередників. Реалістичні висновки щодо її еволюції можна буде робити лише тоді, коли ми спільними зусиллями вивчимо історичні матеріали всіх місцевих архівів по освіті і поєднаємо їх у струнку систему. Пропонується розглянути у даному ракурсі Вінницю.

У Вінниці освітянські осередки стали з'являтися ближче до початку XVI століття у релігійних центрах, де навчали грамоті і церковному співу. Світогляд мешканців, їх погляди на освіту та мистецтво кристалізувались у важких умовах набігів татаро-монголів, міжусобних війн між литовськими князями, панування Речі Посполитої. Але це лише зміцнювало дух і бажання навчатись. Ще у XV столітті вінничани прагнули отримати освіту за кордоном, про що свідчать записи про студентів з Вінниці у Краківському університеті.

Наприкінці XVI століття розвивається ремісництво і торгівля, збільшується потяг до освіти. Історик В.Д. Отамановський пояснює це тим, що у Вінниці віддавна був ґрунт для західноєвропейської науки і, як відгомін реформаційного руху, тут існувала в другій половині XVI століття можливо єдина на всій східній Україні протестантська громада.

Вагому роль у становленні музичної освіти відігравали музикантські цехи. Існували такі, згідно документів, у Могилеві-Подільському, Вінниці, Тульчині, цех лірників у Барі. Молодь пізнавала музичну грамоту та гру на інструментах від старших членів цехів.

Сприяли еволюції музичної освіти братські школи при церкві Козьми та Даміана та при Братському Вознесенському монастирі. Вчили співати духовні пісні та псалми з нот, грати на музичних інструментах, народні пісні і танці. У 1632-1633 роках саме на базі Братського монастиря митрополитом Петром Могилою була відкрита філія Києво-Могилянської академії, де музика була обов'язковим предметом. У 1640-х роках почала діяльність братська школа при жіночому православному монастирі.

Паралельно працювали школи граматики, риторики та поетики при католицьких монастирях: домініканському та єзуїтському, які з'явилися у Вінниці на початку XVII століття, а в 1642 році - єзуїтський колегіум. Обов'язковими предметами у вказаних закладах були спів у хорі, нотна грамота, малювання. Діяв шкільний театр з хоровим супроводом. У цей же період у єзуїтському монастирі працює музична бурса, що готувала співаків та музикантів, без яких не обходилися служби в костьолі та урочисті події в школі.

Середина XVII століття для Вінниці була часом освітянського піднесення. Надання місту у 1640 році Магдебургського права сприяло зміцненню торгівельно-ремісничої частини, переданню їй керівних важелів. Вінниця перетворюється на значний центр економіки і культури Поділля.

Але в другій половині XVII століття стан змінюється: закриваються українські братські школи, вирують повстання проти унії та гніту польської шляхти, Хмельниччина, напад татарської орди в 1655 році, наслідки Андрусівського перемир'я (1667 рік), окупація Поділля армією турецького султана Магомета IV у 1672 році, пошесті та епідемії. Це приводить до занепаду Вінниці. Лише ближче до другої половини XVIII століття місто знову оживає. Процес перетворень іде повільно і болісно, через гайдамаччину, Коліївщину, голод і хвороби. Відновлюється робота братських шкіл, єзуїтського колегіуму.

Особливу роль у розвитку музичної освіти відігравали панські маєтки, де поміщики утримували оркестри, хорові капели, театри. При деяких з них організовувались музичні школи. Безпосередньо у Вінниці просвітницькою діяльністю займалися пани Грохольські.

В 1793 році Вінниця входить до складу Російської імперії. У 1814 році відкривається в приміщенні колишнього єзуїтського монастиря губернська польська гімназія, що була під патронатом

Віленського університету. При гімназії існував театр, де ставили п'єси з музикою та фрагменти з опер. Гімназія купувала музичні інструменти на Вінницькій фабриці клавішних інструментів пана Устринецького. Деякі учні могли поступати до консерваторій після гімназійної підготовки. Так, польський композитор і скрипаль Ігнацій Добжинський, після навчання у нашій гімназії поступив до Варшавської консерваторії. Після повстань у Польщі і утворення в гімназії таємної антиурядової організації її закривають. У 1832 році у місті починає діяти Вінницька російська гімназія, яка в свою чергу перейняла естафету музичної освіти.

Паралельно існували парафіяльні, повітові школи, приватні пансіони, де дуже серйозно ставились до занять музикою. Своєрідною кульмінацією в сфері мистецького виховання стала драматична боротьба за відкриття та існування у 1834-1840 роках Музичного інституту піаніста і композитора Ігнація Платона Козловського.

З середини і в другій половині XIX століття спостерігається новий період занепаду освіти у Вінниці, що співпадає із загальним процесом гальмування розвитку прогресивних сил у Російській імперії. Лише із будівництвом залізниці в 1860-70-х роках та капіталізацією господарства з'явилась потреба у більшій кількості грамотних людей. Утворюється міцний прошарок інтелігенції, яка турбується мистецькою долею Вінниці. Вінниця перетворюється на значний адміністративний, торговий та діловий центр. Зросла потреба у професіоналах в галузі мистецтв.

Їх готують у приватних гімназіях, музичних школах та класах, Учительській семінарії та церковно-учительській школі. Засновниками і вчителями там були випускники Одеської, Московської, Петербургської, Празької, Варшавської консерваторії, Київського музично-драматичного інституту.

Так буде підготований новий сплеск розвитку музичного життя Вінниці з виставами і концертами літературно-артистичного товариства у будинку купця Шабанова, концертно-театральною залю на другому поверсі міської управи (нині суди). У 1901-1902 році зводиться Народний дім - прекрасне театральне приміщення. У 1910 році будується Міський театр, де ставлять опери, працює хор, симфонічний оркестр. У «Білій залі» Міської думи відбуваються концерти.

Буремні революційні роки не зупинили розвиток освіти і культури. Відчувався великий ентузіазм у ставленні до мистецтва і освіти, куди прийшов новий слухач і глядач. Сплеск жадібної цікавості до жанрів і форм музики викликав бажання їх вивчати. Це і спричинило до появи у Вінниці в 1920 році консерваторії, музичного технікуму, музичної профшколи.

Підводячи підсумок, можна стверджувати, що освіта в різні історичні періоди у Вінниці була віддзеркаленням саме європейського типу навчання з усіма об'єктивними закономірностями процесу: поступальність, безперервність, варіантність форм і засобів навчання, прагнення до удосконалення.